



SA EXAM PAPERS

YOUR LEADING PAST YEAR EXAM PAPER
PORTAL

Visit SA Exam Papers

www.saexampapers.co.za



basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

TLHAKOLE/MOPITLWE 2018

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 24.

DITAELO LE TSHEDIMOSSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le dikarolo di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa Setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
 MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
 MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
 Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
 Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIPOTSO MO KAROLONG YA B (PADI/DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi le terama tse o di ithutileng.
 Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
 Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa poko di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi/ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya karolo e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo jaaka dipotso di nomorilwe mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.
11. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang:

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlojwa tshedimose tseba le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tshaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Kgolegelo'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Tlhaolele'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Aforikaborwa yo mošwa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Lerebana wa Letlaleanya'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tshoalwang: Batlhatlojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Lenaga'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tsholetseng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tsholetseng			
14. <i>Ditlhangwa tsa Setso</i>	Potso ya tlhamo	25	19
15. <i>Ditlhangwa tsa Setso</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	21
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	21
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	23
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	23

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA
A: POKO (Poko e e tlhaotsweng)	1–4	2	
A: POKO (Poko e e sa tlhaolwang)	5	1	
B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: TERAMA (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong MANGWE A LE MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le lengwe le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE LE DINGWE DI LE PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le e le NNGWE go tswa mo go le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa maboko a a sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)

Buisa leboko le le latelang, mme morago o tlhagise ka moo kgolegelo e fetolang dinokwane ka teng. Tlhamo ya gago e nne boleele jwa mafoko a le 250–300.

KGOLEGELO – MTM Seate

- 1 Legae la dinokwane mokatsi;
- 2 Bonno jwa dirukhutli sekatsi.
- 3 E katisa motho e le sebatana,
- 4 E fetola motho e le molotsana;
- 5 E mo kgwele ntle a fetogile,
- 6 A le montle jaaka bojang jwa naga.

- 7 Legae la dinokwane mophepafatsi;
- 8 E phepafatsa tikologo ya baphedi,
- 9 E tshwana le lenong, e ja dibodu;
- 10 Dibodu e leng babolai le magodu,
- 11 Magodu le babolai le baakafadi;
- 12 Le botlhe ba ba tlojang molao wa Modimo.

- 13 Legae la dinokwane mmogisi;
- 14 E bogisa motho le ena a kile a bogisa,
- 15 E kgona go tlogedisa motho bosula;
- 16 E pateletsa motho go dira tshiamo,
- 17 Mme ga e lebe bomangmang jwa motho,
- 18 Ke mophutedi wa botlhe ba ba sokameng.

- 19 Legae la dinokwane mmefedi;
- 20 E lefifi jaaka 'felo la baswi,
- 21 E befela botlhe ba ba bosula,
- 22 E tlhokisa banna boroko.
- 23 E kile ya bogisa batlhanka ba ga Jehofa,
- 24 Nako nngwe e bogisa batlhokamolato.

[10]

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

TLHAOLELE – OH Segano

- 1 Ngwana o kile a bonwa Aforikaborwa,
2 A bonwa ka maikaelelomagolo.
3 Bammopi ba mo itumeletse segolo,
4 Kgolo ya gagwe e tlisitse kutlobotlhoko.
- 5 Bangwe ba re o tlile ka Maesemane,
6 Bangwe ba re o tlile ka Maaferikanere,
7 Bantsho bone ba re ga ba na seabe ka ena,
8 Ka a tsaletswe go ba kgobola mekwatla.
- 9 Ngwana o filwe leina – Tlhaolele,
10 Leinalebe seromo, 'inalebe ga twe le a roma.
11 Lorato ga a ka a le amogela fa e se kilo,
12 Bangwe ba mo tlhoile tsalong go fitlha losong.
- 13 Bana ba Aforika ba kgaoganngwa digongwana,
14 Batho ba ipona jaaka Basweu, Bantsho le Malntia,
15 Dinaga tsa ntle tsa gana seo lebaibai.
16 Sebetsasegolo ya nna ikgatoloso le dikiletso.
- 17 Bokhutlong batsadi ba ngwana ba mo latlha,
18 Ba kopa boitshwarelo ka ntlha ya ditiro,
19 Ba re ngwana ga a ka a lere boikhutso,
20 Tsalo ya gagwe e lerile matlhotlhapelo.
- 21 Basweu ba ne ba iphetotse batlhophiwa ke o mogolo,
22 Ba laolela bangwe tulo le botshelo,
23 Ga tsoga diletseng ba sa solofela,
24 Ba bona fa tshiamo e le polao ya tlhaolele.

- 2.1 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe tebang le puso ya tlhaolele go ya ka ditemana tse di nopotsweng fa godimo? (2)
- 2.2 Faa ponagalo e e mo meleng ya 1 le 2 le mosola wa yona. (2)
- 2.3 Naya sekapuo se se mo moleng 9 le mosola wa sona. (2)
- 2.4 Tlhalosa mela 23 le 24 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 2.5 Ke keletso efe e o ka e neelang puso ya tlhaolele o ikaegile ka leboko le? (2)

[10]

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

AFORIKABORWA YO MOŠWA – MO Molamu

- 1 Segajaja se tlaa khutla leng metseng?
 2 'Rumo le tlaa emisa leng go ja nama ya motho?
 3 Kgodumodumo e metsang ditšhaba magaeng,
 4 Botho bo ile kokomaneng tsa motho,
 5 Yo o re tlogeletseng boswa jwa boammaaruri.
 6 Mabolelelaruri fa ntwakgolo e le ya molomo.
 7 Bana ba fetogile dikhutsana e le ruri,
 8 Basadi botlholagadi ba bo abetswe ke lerumo,
 9 Moeng go goroga go lelwe sa masetlapelo.
 10 Ka o ithoma a lerile ona matlhotlhapelo.
 11 Aforikaborwa yo mošwa,
 12 Tlaya ka kgothatso,
 13 Tlaya ka kagiso.
- 14 Baagi mmala ke maradu a mafatshwana,
 15 A mafatshwana a go ka gamelwa dikhutsana.
 16 Fa 'rumo le tlhaba bontsho madi a thepologa,
 17 Fa 'rumo le phunyeletsa bosweu madi a tshologa,
 18 Bammala, Bantsho, Basweu re bopa bofatshwana,
 19 A re lweng ntwaga ya go batla kagiso mono borwa.
 20 Dipapamotse batho ba khutle go putsaputsa dikeledi,
 21 Ditebelelo 'sigong di tle di tshwarwe,
 22 Aforikaborwa yo mošwa,
 23 Tlaya ka letsididi,
 24 Tlaya ka kagiso.

- 3.1 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe tebang le Aforikaborwa yo mošwa go ya ka ditemana tse di nopotsweng fa godimo? (2)
- 3.2 Tlhalosa mola 6 le 7 go ya ka diteng tsa leboko. (2)
- 3.3 Naya sekapuo se se mo moleng 14 le mosola wa sona. (2)
- 3.4 Faa ponagalo ya poko e e mo moleng 21 le mosola wa yona. (2)
- 3.5 Ke keletso efe e o ka e neelang babusi ba naga e ntšhwa o ikaegile ka leboko le? (2)

[10]

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LEREBANA WA LETLALEANYA – FS Khunou

- 1 Bulang ditsebe ke bula letlole,
 2 Ke batla go duma sekgwanyape,
 3 Ke batla go duma jaaka pula ya dikgadima,
 4 Ke rata go ikotla mafatlha gompieno,
 5 Ke batla go lela sekgatla.
- 6 Nna ke emetswe ke batho ka dinao,
 7 Ba mpolelela dilo di gana go fela,
 8 Ba re lapeng la bona ga ke batlege,
 9 Ka ke sa nkgane le madi a bona,
 10 Ke a kobiwa ga twe ke lebe gaetsho.
- 11 Bomalome nthuseng ke a kopa,
 12 Leso la ga mme le mpaketse mathata,
 13 Le ntsoseditse diletseng,
 14 Le nkgotseditse molelogadi,
 15 Ga ke sa tlhole ke fitlhelwa sepe.
- 16 Ke anegelwa fela puophaa,
 17 Bokgaitساديا monyalamme ba a nkila,
 18 Ba re gaetsho ga se mono Kgatleng,
 19 Ke kwa Botswana kwa Kgalagadi,
 20 Ba mpitsa ka maina a ditšhaba disele.
- 21 Fa nka sutlhasutlha ka inaya naga,
 22 A ke tlaa bo ke opile kgomo lenaka?
 23 Nna e rile fa mme a tsamaya a nthaya a re,
 24 Ke mothusi ke tlaa sala ke thusa bonnake,
 25 Ruri bogolo ke tlaa mpe ke swele dikano.

- 4.1 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke mmoki tebang le letlaleanya? (2)
- 4.2 Naya sekapuo se se mo moleng 3 le mosola wa sona. (2)
- 4.3 Faa ponagalo ya poko e e mo go mela 13 le 14 le mosola wa yona. (2)
- 4.4 Tlhalosa mela 24 le 25 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 4.5 Ke keletso efe e o ka e neelang ngwana yo go buiwang ka ena mo lebokong le? (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**

Batlhatlhojwa botlhe ba tshwanetse go araba potso e.

Buisa leboko le le latelang, mme o arabe dipotso.

LENAGA – LD Raditladi

- | | |
|----|--|
| 1 | E rile letsatsi le thaba ka akola, |
| 2 | Ka gasagasa matlho a me le lenaga, |
| 3 | Ka bona mašu, marula le makala, |
| 4 | Mokoba, motlhwane le mmolayanoga, |
| 5 | Tlhare tse dikgolo makgabisanaga, |
| 6 | Bommameriti di bothelang dinare, |
| 7 | Di bothelang le ditshidi tsa matlhare. |
| 8 | Lenaga kana le lentle letlhafula, |
| 9 | Le lentle thata fa dipula di tsora, |
| 10 | Bojang bo le botala, kgomo di fula, |
| 11 | Phologolo tsa naga tsotlhe di kgora, |
| 12 | Di sotse, di tseketlela ka mahura, |
| 13 | Lefatshe le kgabile ka botalana, |
| 14 | Le metsi a elelaelela ka mekgatšhana. |
| 15 | Noka di ikgarakgara ka ditlhatshana, |
| 16 | Molatšwana o kadimoga jaaka noga, |
| 17 | Jaaka selefera gareng ga botalana. |
| 18 | Lonko lwa dithunya lo nkgisa lenaga, |
| 19 | Lo fokega fa tlhare di tsebeetsega, |
| 20 | Go oka notshe le go oka serurubele, |
| 21 | Difofanyane di fofela fofele. |

- | | | |
|-----|---|-------------|
| 5.1 | Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke mmoki tebang le lenaga? | (2) |
| 5.2 | Tlhalosa mela 13 le 14 go ya ka diteng tsa leboko le. | (2) |
| 5.3 | Naya sekapuo se se mo moleng 16 le mosola wa sona. | (2) |
| 5.4 | Faa ponagalo ya poko e e mo go mola 21 le mosola wa yona. | (2) |
| 5.5 | Ke keletso efe e o ka e neelang batho tebang le naga ya bona? | (2) |
| | | [10] |

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading/ditlhangueng tsa setso tse o di tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading/ditlhangueng tsa setso tse ba di ithutleng.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6 (POTSO YA TLHAMO)**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Borutabana ke tiro e e tlhokang boineelo le botshepegi. Sedifatsa tlhagiso e, go supa fa barutabana ba sekolo se sepotlana sa kwa Motsitlane, le sekolo se segolwane sa kwa Foreiborogo ba ne ba tlhoka boineelo le botshepegi mo tirong ya bona. Tlhamo ya gago e nne boleele jwa mafoko a a kana ka 400–450.

[25]**POTSO 7 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

Motswagauteng a nyenya le go atlarela seipone. A iteba sebaka se setelele ntle le go bonya.

A retolola seipone, a se lebisa kwa go Kabo.

'Le fa nka swela mo bolaong jo, o se ka wa felelwa ke tshepo. O ntlhokomelele mosimane yo o mmonang mo seiponeng yo.'

5

O ne a buisiwa ke fa nkokoagwe ljelele a swetse kwa bookelong jwa *Gelukspan*, gonne a ne a isitswe ka dikgoka morago ga go ba tshwarisa bothata.

Monnamogolo Puso o tlhokafaletse kwa bookelong, a isitswe ka dikgoka; ljelele le ena fela jalo.

Batsofe ba babedi ba, ba ne ba dumela fa malao a bookelo a poka, gonne batho ba swela mo go ona ka bontsi.

10

Moeka o ne a fela pelo gore o fola leng gore a tswe mo bookelong, pele a bolawa ke dipoko.

Kabo a senya ka go mmolelela fa bašwa ba Huhudi le barekisi ba mo ikanela. A lela jaaka serathane. Matlho otlhe mo bookelong a ganelela kwa go bona.

15

E rile fa a retologa, a re, kgatlha thu! Le monna wa lepodisi yo o neng a kgweetsa koloi e e mo tlisitseng mo bookelong, a na le lepodisi le a le boneng kwa polaseng ya ga Mokwepa. Pelo ya iteela ka bonako, letswalo la re garo! A goga laakane a ipipa sefatlhego.

Banna ba mapodisi ba dumedisa. Ba ntsha diapole le dipanana. Ba di baya fa tlhogong ya bolao. 20

'Mo tsose re bue le ena. Mosimane yo o tshwanetse go tsholola kgetsi kgatlhanong le nnake. Kana mosimane yole ke legodu, ga a utswela batho ba bantsho. O senyetsa batho ba basweu.'

Motswagauteng a eletsa go ka mo araba, a boa a itidimalela. Gona mo pelong o ne a re, 'Bogodu ke bogodu, go sa kgathalesege gore o utswela morafe ofe kgotsa ofe.' 25

Monna wa lepodisi a leka go mo tsosa. A ingaralega fela jaaka gopane fa basimane ba e kgobotletsa ka matlapa.

'O lebege a sa ntse a le mo maibing, a re tsamae, re tlaa boa re tla gape.

- 7.1 Kwa gaabo Kabo ke kwa kae? (1)
- 7.2 Kabo o senola maikutlo afe a a boteng go ya ka diteng tsa temana? (2)
- 7.3 A o dumelana le ntlha ya gore malao a kokelo a a poka? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.4 Naya dintlha di le PEDI ka tshobotsi ya ga *Janie*. (2)
- 7.5 Tlhalosa ditsela di le PEDI tse MmaSepanapodi a thusitseng Motswagauteng ka tsona fa a ne a kobiwa kwa sekolong sa *Vryburg*. (2)
- 7.6 Naya dintlha di le PEDI tebang le semelo sa ga *Mokwepa*. Tshegetsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 7.7 Mosala o na le seabe sefe mo botshelong jwa ga Motswagauteng? (2)
- 7.8 A *Janie* e nnile lesika la nnete mo go Motswagauteng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.9 Fa o bona, a go ne go le maleba gore Lekgotla la Sekolo sa Foreiborogo le bone Motswagauteng molato? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.10 Go ya ka wena, a katlholo e kgotlatshekelo e e neileng tebang le lekoko la ga Mokwepa e maleba? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.11 A Mokwepa a ka tsewa e le moipolai yo o sa lelelweng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.12 O ithutile eng ka moanelwa Janie? (2)

[25]

POTSO 8 (POTSO YA TLHAMO)**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Borutabana ke tiro e e tlhokang boineelo le botshepegi. Tshegetsatsa tlhagiso e, o ikaegile ka Mogokgo Borume le Mogokgo Madolo. Tlhamo ya gago e nne boleele jwa mafoko a a kana ka 400–450.

[25]**POTSO 9 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

Modise a tsena a le matsarapa, a tlhaelwa ke marokgwe, dibaki di fitlha mo dikgonong, a tsena e kete o latlhegile, a gadimaka a ise a bone senno se o ka itatlhelang mo go sone. E ne e le nyaga tse pedi rraagwe a sa mmone, a godile, a le dikgoka, a sa tlhole a le dintha jaaka pele ... Le gale ...

Mme rraagwe a tlhajwa ke ditlhong fa a mmona, gonne o ne a sa rate go utlwa batho ba re o tshwana nae ka boleele. Fa go na le sengwe se re se tlhabelwang ke ditlhong mo go rona, re tlhola batho ba ba re kgerisang ka sona; kgotsa batho ba ba tshwanang le rona ka sona, Rra-Modise o ne a sa rate boleele jwa gagwe, mme fa a bona Modise, a gopola boleele jwa gagwe. Modise le ena o ne a itse gore rraagwe ga a mo tseye tsia, le fa a ne a sa itse gore ke eng a mo ila.

5
10

'Hee, yo ke ofe?'

Modise a dumedisa ka maitseo a ngwana wa Setswana a goletse mo molaong.

'Kwa gae.'

'O tswa kae?'

'Kwa gae? ... Ebu, kwa gae ... Mme' ntswe la gagwe le supa gore Matile ga se legae mo go ene. Keoletile a nanoga, a tsamaya, a betilwe ke pelo go utlwa Rra-Modise a bua a nyatsa. O na a sa itse gore Modise ke mang, a ise a ke a mmone gope.

15

'Ee, monna, mme mabele a kae kwa gae?'

'Ga ayo rra.' A batla go tswela pele go re kwa masimong a mmametlho mabele a tshabatsie a setse a le dimpa. Ya re a bona rraagwe a sa mo tseye tsia a keleka ditshwantsho di le mo loboteng. Lobota lwa ofisi ya Baitiredi lo no lo gomilwe ditshwantsho tsa dinatla tsa merafe go akaretsa lefatshe lotlhe; mme go se o Modise o kileng a mmona.

20

Rra-Modise a se ka a itse gore jaanong o tlaa reng. Ya re a ntse a didimetse a gakologelwa gore ga a itse se morwae o ikaeletseng go se dira. 'Ga o ise o fetse?'

25

- 9.1 Modise o fa kae go ya ka temana e e fa godimo? (1)
- 9.2 O ne a ile go dira eng kwa lefelong le o le kaileng fa godimo? (2)
- 9.3 Naya ditiro di le PEDI tsa Lekgotla la Baitiredi. (2)

- 9.4 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Thandi. (2)
- 9.5 Ke kgakololo efe e o ka bong o e file Thandi fa e ne e le tsala ya gago? (2)
- 9.6 Naya dintlha di le PEDI tebang le semelo sa ga *Madolo*. Tshegetsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 9.7 Modise o nnile le seabe sefe mo botshelong jwa ga Matlakala? (2)
- 9.8 Kgolagano ya ga Monnamogolo Ofentse le Kgosi Badirele e tswelletsa jang poloto ya padi e? (2)
- 9.9 A go siame gore RraModise a bo a tlhoile ngwana wa gagwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.10 A fa RraModise e ne e le rraago, a o ne o tlaa mo itumelela? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.11 Go ya ka maitemogelo a gago, ke eng se se itumedisang ka kgodiso e monnamogolo Ofentse a e neileng Modise? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.12 O ithutile eng ka moanelwa Matlakala? (2)

[25]

POTSO 10 (POTSO YA TLHAMO)**MASEGO – G Mokae**

Borutabana ke tiro e e tlhokang boineelo le botshepegi. Tshegetsisa tlhagiso e, o ikaegile ka barutabana Selamolela, Kgotle le barutabana ba Sedimosang. Tlhamo ya gago e nne boleele jwa mafoko a a kana ka 400–450.

[25]**POTSO 11 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

A tlhoma mogwaafatshe o o lebegang gona kwa Mmakau, gaufi le Ga-Rankuwa, mme a tlogela Sello le nkokoagwe teng go boela Gauteng.

Mo mafelong a beke nngwe le nngwe o ne a gololosegile go ya go ba lekola, fela jaaka a ne a kgona mo malatsing a gagwe a somaamararo a boikhutso mo ngwageng.

Bathapi ba gagwe, monna le mosadi bao ba neng ba setse ba tlogetse go dira ka ntlha ya bogolo, e ne e le Majuta a a nang le ntlo e ntle thata mo karolong ya batho ba ba ikgonang ya Gauteng, *Randburg*. 5

Ntlo e ya maratagolejwa e ne e le sesupo sa tiro e e neng e tsenya madi thata ya ga Rre *Sol Lazar* pele ya bobueledi. Masego o ne a itse gore, ka kakaretso, Basweu ga ba tshwane le Bantsho ka go rata go nna ba kopane, e le ditlhopa tse dikgolo kwa manyalong, masong, disetokofeleng, meletelong le gona go etelana kgafetsakgafetsa ka ba dumela gore 'matlo go ša mabapi'. 10

O ne a itse Basweu ba le bantsi ba dumela gore magora a a thata a aga boagisane jo bo tiileng.

Fela, le ka sona setso seo sa Basweu, *Sol leCathy Lazar* ba ne ba le bodutu thata. 15

Rre wa gone o ne a atametse monyo, ka mmele o monnye le lefatlha le legolo mo tlhogong e e putswa. A tlhola a rwele matlho a digalase mo tlhogong, peipe o ka se e tlhoke gareng ga dipounama tsa gagwe, a e hupile.

A le ka kwale ga dingwaga di le masomeamarataro.

Molekane wa gagwe ena go ne go utlwala gore e ne e le motshameki wa terama yo o ileng a tuma ka nako ya gagwe. A le matsarana, mme a phophoma maikatlapelo ao a neng a fetola dingwaga tsa gagwe tse di fetang masomeamatlhano go le gonnye fela maaka. 20

- 11.1 Mmaagwe Sello ke mang? (1)
- 11.2 Naya lebaka le le dirileng gore mmaagwe Sello a tlhome mogwaafatshe kwa Mmakau. (2)
- 11.3 A o dumelana le katlholeloloso ya ga Rre Kgabo Motsepe? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)

- 11.4 Naya dintlha di le PEDI tse di tlhotlheleditseng ba ga Lazar go boela kwa Moseja. (2)
- 11.5 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga *Sannah*. (2)
- 11.6 Fa Masego e ne e le tsala ya gago kwa sekolong, o ne o ka mo naya kgakololo efe? (2)
- 11.7 Naya dintlha di le PEDI tebang le semelo sa ga Ntsime. Tshegetsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 11.8 Rre Kgabo Motsepe o na le seabe sefe mo botshelong jwa ga Tsawe? (2)
- 11.9 A go siame gore *Base Schalk* a tekete Rre Kgabo Motsepe ka ntlha ya fa a ne a bula Rre Tsawe matlho? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.10 Fa o ne o le Sello, a o ne o ka thusa rraago fa a ne a le mo gare ga mathata a dikhuduego? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.11 Go ya ka wena, a Masego o tsere tshweetso e e maleba ya go se lemolole mpa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.12 O ithutile eng ka baanelwa Rre Selamolela le Rre Kgotle? (2)

[25]

POTSO 12 (POTSO YA TLHAMO)**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Borutabana ke tiro e e tlhokang boineelo le botshepegi. Sedifatsa tlhagiso e, go supa fa Motlhatlheledi Baagileng a ne a na le mo a tlhaelang boineelo le botshepegi gona mo tirong ya gagwe. Tlhamo ya gago e nne boleele jwa mafoko a a kana ka 400–450. [25]

POTSO 13 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO D

Kgosi Kgololo e ne e le motho yo o neng a itlolla thata. O ne a sa itlwaetsa go tsema merero ya bana, segolobogolo jang ba basetsana. Fa go ne go ka diragala gore ngwana a dire phoso ka sengwe fela se se neng se tswile mo tseleng, Kgosi o ne a romela Masedi mogatse kwa pele go botsolotsa, pele ena a dira jalo ka namana. Ka jalo, Kgosi Kgololo o ne a romela mmaagwe Palesa go mmotsolotsa ka tsotlhe tse di diregileng kwa Dikhudung, magareng ga gagwe le Matsetseleko. Masedi o ne a leka ka bojotlhe go fithelela nnete kwa e leng, mme Palesa a pala, a mo ralatsa sekgwa fela a gana go tswa ka nnete. 5

E ne ya re go bona fa a padile, Masedi o ne a romela Palesa kwa go rraagwe go mmotsolotsa ka sebele. Kgosi o ne a tseela Palesa kwa tshingwaneng ya legae ya malomo, a nna nae foo, mme a mmotsolotsa ka bonolo jo bo makatsang. Bonolo jo le ena Palesa a neng a simolola go bo bona mo go rraagwe. 10

Palesa o ne a leka go thinya la ntlha, mme kwa bofelong, a bona go le molemo go bua nnete. Ngwana wa mosetsanyana o ne a rarologa jaaka toloki ya ditlhale tsa motšhini, a bolelela rraagwe gotlhe. O ne a tlelwa ke tihaloganyo ya go dira jalo, morago ga go lemoga fa go didimala go sena go mo tswela mosola ope. A bona fa phisegelo ya go batla Matsetseleko e tlaa nna teng mo go rraagwe le batsadi ba ga Matsetseleko. 15

Palesa o ne a itsise rraagwe gore Matsetseleko o eletsa go boela gae, mme o boifa rraagwe le banna ba lekgotla. Matsetseleko o ne a boleletse Palesa ka dilo dingwe tse di neng di diragala mo motseng, mme Kgosi yona e sa di itse. Bogwenegwene jwa banna ba lekgotla. Kgosi Kgololo ga a ka a rata seo. E ne ya re morago ga matsatsi a se kae, Kgosi a biletsa booraKebapetse kwa kgotla go tla go tšhotlha seo. O ile a ba lopa go phutholola dipelo le go nna le phisego ya go batla morwaabone. A bolela banna ba Lekgotla go dirisana le morafe sentle, le go tlogela go itseela molao mo matsogong. Kopano eo e ne ya simolola e le nnye, mme e ne ya godiswa ke tšhakgalo ya Kgosi, ka a ne a lemoga fa maemo a tswa mo taolong, banna ba Lekgotla ba setse ba iphetotse dikgosi mo motseng. 25

- 13.1 Mmaagwe Palesa ke mang? (1)
- 13.2 Naya maikutlo a ga Masedi fa a bua le morwadie. (2)
- 13.3 Matsetseleko o itsitse jang fa sekolo sa boPalesa se ya go tsenela dikgaisano tsa mmimo kwa Dikhudung? (2)

- 13.4 A o dumelana le ntlha ya gore botsalano jwa ga Mmathapelo le Palesa e ne e le jo bo popota? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.5 Faa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga Matsetseleko. (2)
- 13.6 Ke seabe sefe se kgosi Kgololo a nnileng le sona mo setšhabeng sa gagwe? (2)
- 13.7 Tlhagisa dintlha di le PEDI tse di dirileng gore Matsetseleko a golaganngwe le dikgobalo tsa ga *Bra Boots*. (2)
- 13.8 Naya dintlha di le PEDI tebang le semelo sa ga *Bra Boots*. Tshegetsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 13.9 Go ya ka wena, a Baagileng o ne a tshwanetse go tlogela tiro ya gagwe morago ga se se diragetseng kwa yunibesithing ya Tshwane? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.10 Fa o ne o le Kelogile, a o ne o ka itshwarela ngwana wa gago a sa bolo go inaya naga? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.11 A go siame gore Palesa a fitlhele rraagwe ka ga kgolagano ya gagwe le Matsetseleko? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.12 O ithutile eng ka moanelwa Segonyamatlho? (2)

[25]**KGOTSA**

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14 (POTSO YA TLHAMO)***DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

O ikaegile ka diteng le ditiragalo tsa naane ya 'Monna wa Mogwebi' le leboko la ga 'Kgosi Molefi K Pilane', tlhagisa dikgwetlho tse di neng di lebane monna wa mogwebi le 'Kgosi Molefi K Pilane'. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a kana ke 400–450.

[25]**POTSO 15 (DIPOTSO TSE DI KHUTSHWANE)*****MMAPULE***

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO E

Mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi, o ne a raya Mmapule a re: 'Wena o tlaa sala o tlhatswa dijana, o phepafatsa ntlo, mme pele ga moo, o tshwanetse go thusa bana ba me gore ba nne bantle.'

Fa ba fetsa go tsamaya ba ne ba tlogela Mmapule mo ntlong a ntse a dira. Ka Mmapule a ne a eleditse go ya moletlong o, ka le ena a ne a rata go nyalwa ke kgosi, o ne a sala a lela sa ga Ragele ka ntlha ya kutlobotlhoko. Katse ya ga Mmapule e ne e ntse e mo lebile ka kutlobotlhoko, mme ya tswa lefoko ya re: 'Se lele, go tlaa siama.' Ka ponyo ya leitlho Mmapule o ne a bona mosadimogolo mo lefaufang, mme ena a mo raya a re: 'O se utlwe botlhoko Mmapule gonne le wena o tlaa ya moletlong.' Mmapule o ne a araba ka go re: 'A ke tlaa ya moletlong ka maleka a ke a tsweleng a? Batlhanka ba kwa kgosing ba tlaa nkoba.'

Mosadimogolo o ne a mo araba ka go re: 'O tlile go gaisa makgarebe otlhe a a kwa moletlong.' Ka nako e, mosadimogolo o ne a tshwere thobanyana ya gagwe, mme a e akga mo moweng, mme Mmapule a iphitlhela a le mabonomantle. Go ne ga tla kariki ya dipitse e e neng e tlile go mo tsaya, e kgabisitswe ka mantlente a a tshwanetseng mosadi wa kgosi.

15.1 Ditlamorago tsa go godisiwa ke motsadi yo e seng wa gago wa madi ke dife go ya ka naane e? (2)

15.2 Mmaagwe Mmapule o senola semelo sefe go ya ka nopo e? (2)

- 15.3 Ke seabe sefe se mosadimogolo a nnileng le sona mo go tswelletseng morero wa naane e? (2)
- 15.4 Ke eng se se dirileng gore Mmapule a se lemogwe fa a goroga kwa moletlong? (2)
- 15.5 Tlhalosa ka boripana tiragalo e e dirileng gore kgosi e feleetse e nyetse Mmapule. (2)
- 15.6 Naya seane se se bontshang fa motho a sa batle go tlhophelwa monna kgotsa mosadi. (2)
- 15.7 A o dumela gore ngwana fa e se wa gago o tshwanetse go mo tshwara makgwakgwa? (2)
- 15.8 Ke thuto efe e o e ungwileng mo naaneng e? (2)

LE**LEBOKO****BATLHAPING BA KGOTLA YA OORAMAIDI – PC Mooa**

- 1 Re tota re le Batlhaping,
2 Batlhaping ba kgotla ooraMaidi,
3 Re Batlhaping ba kgotla ya ooraMaidi,
4 Re tlogola kgotleng ya ooraMankurwane.
5 Re bana ba ga Maidi-a-kgatsele,
6 Ba go tlhapa ka lobese,
7 Ba iphorola ka tlhoa metsi a le teng.
8 Ga re Batlhaping ba ntete foo,
9 Re nkgisana tshika le ba kgotla ya ooraMankurwane,
10 Re bana ba ga Mothibi le Maidi,
11 Beng ba noka e tshetlha.
12 Re batho ba go itimola mogote sekatlhapi,
13 Sekatlhapi e biloga metsing le re tserr!
14 Re Batlhaping ba ba mabela
15 Re itse o se re utlwele mebileng,
16 Ga re je tlhapi ga re majatlhapi,
17 Re ana tlhapi re Batlhaping,
18 Sejatlhapi re se peteketsa jaaka majatlhapi.

- 15.9 Goreng mmoki a boeleditse lefoko 'Batlhaping' mo mela 1–3? (2)
- 15.10 Mela 5–6 e senola gore batlhaping ke ba mmala ofe? (1)
- 15.11 Naya ponagalo ya poko le mosola wa yona mo mela 12–13. (2)
- 15.12 Tlhalosa mela 15–17 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)
- 15.13 O ithutile eng mo lebokong le? (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16 (POTSO YA TLHAMO)**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS MOKUA**

Teramakhutshwe ya 'Metlholo ga e fele', e senola fa ruri metlholo e ne e sa fele mo ntlong e e fa sekhutlong le mo lelapeng la ga Ramoopampa. Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa terama e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS MOKUA**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO F

(Mo phaposing ya barutabana, Nkefi o ntse a tshwaya dibuka, go goroga Dikobe fa go ena.)

- | | | |
|---------|--|----|
| MMUI A: | <i>(O a tshagatshega)</i> 'Yes ngwana!' | |
| MMUI B: | <i>(O tsosa tlhogo, o a nyenya)</i> O kile wa bona kae ngwana yo o kana ka nna? <i>(Ba a tshaga)</i> | 5 |
| MMUI A: | Ke gopola malatsi a maloba. Malatsi a maloba kwa Heberone. | |
| MMUI B: | O ne o ntshaba. <i>(O a tshaga)</i> | |
| MMUI A: | Ee, ke ne ke go tshaba, fela o teng yo o sa go tshabeng. O teng yo o sa boneng boroko ka ntlha ya gago. Yo 'rato lwa gagwe le phophomang lefulo jaaka bojalwa bo bedisitse ke mosadi tota. | 10 |
| MMUI B: | <i>(O thikhitha tlhogo)</i> Ditlontlokwane le dithamalakwane ga ke tsamaisane le tsona. | |
| MMUI A: | Mongwe o lela ka wena. | |
| MMUI B: | Ke mang? | |
| MMUI A: | Mafenya | 15 |
| MMUI B: | <i>(O sosobanya sefatlhego)</i> O se ka wa mpherekanya maikutlo. O mpolelela ka sekoropolapa seo. Selo seo, ke sa go iphimola dinao fela o be o se latihela kwa. | |
| MMUI A: | Kgaityadiaka, o se ka wa bua jalo ka mothaka yoo, o itse gore le nna ke monna. | 20 |
| MMUI B: | Mafenya ke mmoleletse mo matlhong gore ga se wa maemo a me. Nna ke na le madi a me ga ke tlhoke sepe. Ntatemogolo ke kgosi mo Lehurutshe. Ke na le ntlo ya me. | |
| MMUI A: | Tsotlhe tseo, kwa ntle ga lorato lwa mokapelo, ga se sepe. | |

- 17.1 Naya maina a Mmui A le Mmui B. (2)
- 17.2 Badiragatsi ba ba mo temaneng ba ne ba dira kwa kae? (1)
- 17.3 Kgang ya sekopolapa e amana jang le Mafenya? (2)
- 17.4 Tlhagisa lebaka le le tlhakathakanyeditseng Ntope lelapa. (2)
- 17.5 Naya dintlha di le PEDI tsa semelo sa ga Mafenya. Tshegetsisa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 17.6 Go siama ga ga mogatsaa'Ntope go tswela jang morero wa teramakhutshwe e? (2)
- 17.7 Tlhagisa dintlha di le PEDI tse di tlhodileng bofetwa jwa ga Nkefi. (2)
- 17.8 Maikutlo a gago ke afe tebang le Nkefi morago ga go buisa teramakhutshwe ya Sekopolapa. Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.9 A go siame gore Nkefi a etele Ntope kwa bookelong go feta mosadi wa gagwe? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.10 Go ya ka wena, o ne o ka gapolola jang batho go efoga se se diragaletseng Nkefi? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.11 Fa o ne o le Dikobe, o ne o ka thusa jang tsala ya gago Mafenya? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.12 O ithutile eng go tswa go modiragatsi Mafenya? (2)

[25]

POTSO 18 (POTSO YA TLHAMO)**GA SE LORATO – GM Magasa**

Terama ya *Ga se Lorato* e senola fa ruri se se neng se diragala magareng ga Motsamai le makgarebe a gagwe, e ne e se lorato. Tshegetsa tlhagiso e e fa godimo ka go bontsha fa makgarebe a ne a sa rate Motsamai. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****GA SE LORATO – GM Magasa**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

(Lamatlhatso wa ntlha wa Sedimonthole, maitsiboa a di fulela sakeng, Motsamai o tsena fa lapeng.)

(Ka lentswe le le wetseng.)

MMUI A:	Dumelang fa lapeng. Ao! Banake ba godile jang ne. Ke dumela gore lo setse lo dira. <i>(Ka mekgeso.)</i>	5
MMUI B:	Le nna ke dumela gore o sa ntse o dira. Ke bile ke go makalela fa o le fa ka nako e. Gongwe ba setse ba bile ba go batla kwa tirong.	
MMUI C:	Le nna ke setse ke dira. Nna le kgaitsadiake Emang. <i>(Ka bohutsana.)</i>	
MMUI A:	Bathong ka re dumelang, Ga ise ke botse dipotso tseo tsa lona. <i>(Ka moya o o fuduegileng.)</i>	10
MMUI A:	Kooteng lo ntse lo nthera, Utlwa gore mme le bana ba bua eng. O ka re batho ba se na ditlhaloganyo. <i>(Ka mekgeso)</i>	
MMUI D:	Re na le ditlhaloganyo, Ga o bone fa re rutegile jaana! Ga o na maitseo selo ke wena.	
MMUI B:	Ga se gore ga a na maitseo kana se a tle se fetelele le gona bana ba rutwa ke borraabo, jaanong ba ba se nang borraabo ba, ga ba ke ba boifa monna ope.	15

- 19.1 Naya maina a mmui A le B. (2)
- 19.2 Mmuisano o o fa godimo o tlhodilwe ke eng? (1)
- 19.3 Tlhalosa tshegetso ya ga Tshediso mo lelapeng la ga Motsamai. (2)
- 19.4 Naya maina a mabedi a makgarebe a Motsamai a rataneng nao ka tatelano ya ona. (2)
- 19.5 Ke mathata afe a Motsamai a neng a a naya lelapa la gagwe? Naya dintlha di le PEDI fela. (2)
- 19.6 A go siame gore Lesego le Emang ba bue le rraabo jaaka ba rata? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.7 Naya dintlha di le PEDI tsa semelo sa ga Lenkapere. Tshegetsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 19.8 A go ne go siame gore Kefentse a leleke Motsamai morago ga dilo tsotlhe tse a mo diretseng tsona. (2)

- 19.9 Boitshoko ba ga Emang le Lesego bo na le seabe sefe mo go fitlheleleng maitlhomong a mokwadi? (2)
- 19.10 Fa *Suzan* e ka bo e le mmaago, o ne o tlaa mo naya kgakololo efe tebang le maitsholo a gagwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.11 Maikutlo a gago ke afe morago ga gore Motsamai a kobe Rre Selapo kwa ga gagwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.12 O ithutile eng ka Rre *Meteor*? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80